

انتظارات رسول اعظم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ از امت اسلامی

حجت الاسلام والمسلمین علیرضا انصاری*

قال الله تعالى: «وَأَذْكُرُوا لِلَّهِ عَلَيْكُمْ إِذْ كُنْتُمْ أَعْدَاءً فَأَلَّفَ بَيْنَ قُلُوبِكُمْ فَأَصْبَحْتُمْ بِنِعْمَتِهِ إِخْوَانًا»^۱

مقدمه

رسول اعظم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، خواسته‌ها و انتظارات بسیاری از امت اسلام دارد. از منظر حضرت سه محور «اخلاق‌مداری»، «عدالت‌خواهی» و «تشکیل امت واحده»، از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. اخلاق سرمایه‌گرانسنگ زندگی دنیا و آخرت است و از خواسته‌های ایشان تشکیل جامعه اخلاق‌مدار است: «بُعِثْتُ بِمَكَارِمِ الْأَخْلَاقِ وَ مَحَاسِنِهَا»^۲. همچنین از خواسته‌های پیامبر اعظم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، تشکیل جامعه عدالت‌محور است: «وَأُمِرْتُ لِأَعْدِلَ بَيْنَكُمْ»^۳. از دیگر انتظارات رسول همه خوبی‌ها، ایجاد جامعه آرمانی و امت واحده است: «وَالْجَمَاعَةُ رَحْمَةٌ وَ الْفُرْقَةُ عَذَابٌ»^۴، این سه محور مورد تبیین و بررسی قرار می‌گردد.

الف) اخلاق‌محوری

یکی از خواسته‌های رسول خدا صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، اخلاق‌مداری است. اخلاقی که در آموزه‌های دینی سخت‌بدان پافشاری شده است؛ تا آنجا که قرآن یکی از ویژگی‌های

* نویسنده و پژوهشگر.

۱. آل‌عمران: ۱۰۳: «و نعمت (بزرگی) خدا را بر خود، به یاد آرید که چگونه دشمن یکدیگر بودید و او میان دل‌های شما الفت ایجاد کرد و به برکت نعمت او، برادر شدید.»

۲. محمد بن حسن طوسی، *الأمالی*، ص ۵۹۶.

۳. شوری: ۱۵.

۴. حسین بن محمد حلوانی، *نزهة الناظر و تنبيه الخاطر*، ص ۲۷.

رسول خدا ﷺ را اخلاق می‌داند: «وَإِنَّكَ لَعَلَىٰ خُلُقٍ عَظِيمٍ»^۱ و تو اخلاق عظیم و برجسته‌ای داری». پیامبر ﷺ نیز هدف از بعثت خود را رساندن ارزش‌های اخلاقی می‌داند: «بُعِثْتُ بِمَكَارِمِ الْأَخْلَاقِ وَمَحَاسِنِهَا»^۲ من برای اخلاق بزرگوارانه و خوش برانگیخته شدم». اخلاق‌مداری، عرصه‌های مختلفی دارد که در این بخش به اخلاق‌مداری با محوریت احسان و خدمت‌رسانی پرداخته می‌شود.

۱. احسان و خدمت‌رسانی

یکی از مسائل مهم در آموزه‌های دینی، خدمت به مردم است؛ چنانکه قرآن همواره انسان را به گره‌گشایی و خدمت‌رسانی به دیگران توصیه کرده است. با توجه به اهمیت احسان است که خداوند به نیکوکاری فرمان می‌دهد: «إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَالْإِحْسَانِ وَإِيتَاءِ ذِي الْقُرْبَىٰ»^۳ همانا خداوند (مردم را) به عدل و احسان و دادن (حق) خویشاوندان فرمان می‌دهد». همچنین در آیه دیگری می‌فرماید: «وَ أَحْسِنُوا إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ»^۴ و نیکی کنید که خدا نیکوکاران را دوست دارد». علامه سبزواری ذیل این آیه می‌نویسد: «الْإِحْسَانُ مَعْلُومٌ عِنْدَ كُلِّ أَحَدٍ وَ فَاعِلُهُ مَحْبُوبٌ عِنْدَ اللَّهِ تَعَالَى...»^۵ بنابراین با خدمت و کمک به همدیگر می‌توان به رضایت الهی و لذت‌های جاودان آخرت رسید. از محضر مبارک پیامبر اکرم ﷺ سؤال شد: «چه کسی نزد خداوند محبوب‌تر است؟». حضرت فرمود: «أَنْفَعُ النَّاسِ لِلنَّاسِ»^۶ آن‌که نفعش به انسان‌ها بیشتر برسد».

۲. عرصه‌های خدمت‌رسانی

خدمت‌رسانی عرصه‌های مختلفی دارد که به برخی از آن‌ها اشاره می‌شود:

۲/۱. عرصه خانوادگی

خدمت به اعضای خانواده، از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است تا آنجا که اگر سرپرست خانواده زمینه خوشحالی و تأمین نیازهای مادی و معنوی خانواده را فراهم

۱. قلم: ۴؛ ر.ک: فضل بن حسن طبرسی، مجمع البیان فی تفسیر القرآن، ج ۱۰، ص ۵۰۰.

۲. محمد بن حسن طوسی، الأمالی، ص ۵۹۶.

۳. نحل: ۹۰.

۴. بقره: ۱۹۵.

۵. سید عبدالعلی موسوی سبزواری، مواهب الرحمن فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۱۴۱.

۶. محمد بن یعقوب کلینی، الکافی، ج ۲، ص ۱۶۴.

کند، مهم‌ترین خدمت را انجام داده و در روایات از عملکرد او با عنوان جهاد یاد شده است؛ چنانکه رسول خدا ﷺ فرموده است: «الْكَادُّ عَلَى عِيَالِهِ كَالْمُجَاهِدِ فِي سَبِيلِ اللَّهِ». ^۱ امام صادق علیه السلام می‌فرماید:

امام سجاد علیه السلام صبح زود برای طلب روزی از منزل خارج می‌شد. روزی کسی پرسید: کجا تشریف می‌برید؟ حضرت فرمود: «می‌روم تا به خانواده‌ام صدقه بدهم». آن شخص با تعجب پرسید: صدقه به خانواده؟ حضرت فرمود: «مَنْ طَلَبَ الْحَلَالَ فَهُوَ مِنْ اللَّهِ صَدَقَةً عَلَيْهِ؛ هر کسی برای کسب حلال برود، در نزد خدای متعال برایش صدقه محسوب می‌شود».

خانم دباغ، اولین فرمانده زن در سپاه نقل می‌کند:

روزی بر حسب اتفاق تعداد میهمانان منزل امام علیه السلام زیاد شد. پس از صرف غذا، ظرف‌ها را جمع کردم و به آشپزخانه بردم. با زهرا - دختر آقای اشراقی - آماده شدیم که ظرف‌ها را بشوییم، اما دیدم که خود امام علیه السلام هم بلافاصله به آشپزخانه آمدند. از زهرا پرسیدم: «حاج آقا چرا به آشپزخانه آمده‌اند؟» و حق داشتم که تعجب کنم؛ زیرا وقت وضو نبود، اما امام علیه السلام آستین‌هایشان را بالا زدند و فرمودند: «چون ظرف‌های امروز زیاد است، آمده‌ام کمک‌تان کنم».^۲

۲/۲. عرصه اجتماعی

در آموزه‌های دینی افراد جامعه نسبت به هم حقوق متقابل دارد؛ از این رو هر کدام از اینان نباید نسبت به نیازهای همدیگر بی‌تفاوت باشد. امام صادق علیه السلام فرموده است:

يَحِقُّ عَلَى الْمُسْلِمِينَ الْإِجْتِهَادُ فِي التَّوَاصُلِ وَالتَّعَاوُنِ عَلَى التَّعَاطُفِ وَ الْمُوَاسَاةِ لِأَهْلِ الْحَاجَةِ وَ تَعَاطُفٌ بَعْضُهُمْ عَلَى بَعْضٍ؛^۳ سزاوار است که مسلمانان در پیوستگی با هم و یاری کردن بر مهرورزی و مواسات با نیازمندان و عطوفت نسبت به یکدیگر کوشا باشند تا چنان شوید که خدای عزوجل به شما دستور داده است که «رُحَمَاءَ بَيْنَهُمْ»؛ یعنی مؤمنان نسبت به

۱. همان، ج ۵، ص ۸۸.

۲. محمد بن حسن حر عاملی، وسائل الشیعة، ج ۱۷، ص ۶۷.

۳. پایگاه خبری تحلیلی شهدای ایران، «کمک امام خمینی علیه السلام به همسر در کار منزل و بچه‌داری»، ۱۳۹۶/۱۱/۱۹، کد خبر: ۱۶۱۳۸۹.

۴. محمد بن یعقوب کلینی، الکافی، ج ۲، ص ۱۷۵.

یکدیگر مهربانند.

اسلام، بندگان را عیال خدا دانسته و محبوب‌ترین انسان را کسی می‌داند که برای عیال خدا خدمت کند؛ چنانکه پیامبر ﷺ فرموده است: «مردم، عائله و جیره‌خواران خداوند هستند. محبوب‌ترین مخلوقات نزد خدا، کسی است که سودش به عائله خدا برسد و خانواده مؤمنی را خوشحال کند».^۱ همچنین حضرت فرموده است: «خَصَلْتَانِ لَيْسَ فَوْقَهُمَا شَيْءٌ إِلَّا بِإِيمَانٍ بِاللَّهِ وَنَفْعِ الْإِخْوَانِ»^۲ دو خصلت و حالتی که والاتر از آن دو چیز نیست، عبارتند از: ایمان و اعتقاد به خداوند، نفع رساندن به برادران دینی». بنابراین خدمت به خلق همچون ایمان به خدا، موجب صعود انسان به مقامات معنوی و جلب رضایت خداوند متعال می‌شود. بر این اساس است که شخصیت‌های الهی ضمن توصیه به این امر، به مردم نیز خدمت‌رسانی می‌کردند. مرحوم آیت‌الله العظمی فاضل ﷺ می‌گوید: «من ۵۰ سال است که دارم اسلام می‌خوانم. بگذار خلاصه‌اش را برایت بگویم؛ واجبات را انجام بده و به جای مستحبات تا می‌توانی به کار مردم برس و کار مردم را راه بیانداز. اگر قیامت کسی از تو سؤال کرد، بگو فاضل گفته بود. خدمت به خلق خدا، در فرهنگ تعالیم قرآن و عترت، ارزش و ثواب فراوانی دارد».^۳ فرزند ایشان می‌گوید:

در سال‌هایی که پدرم زنده بود، موضوعی پیش آمد که ایشان در آن مورد حضور فعالی داشتند. برخی می‌گفتند: به ایشان بگوئید که در شأن شما نیست این نمونه کارها را انجام بدهید؛ زیرا شأن مرجعیت اجلّ از این است که به مردم عادی خدمت کنید. وقتی پیام را خدمت ایشان رساندند، پدرم خیلی ناراحت شدند و فرمود: «من مرجعیت را برای همین پذیرفته‌ام که به دین و دنیای مردم خدمت کنم، و الاّ مرجعیت را که به درد دین و مردم نخورد، می‌خواهم چه کار؟».^۴

۱. محمدباقر مجلسی، بحارالأنوار، ج ۷۱، ص ۳۰۷.

۲. حسن بن علی ابن‌شعبه حرانی، تحف العقول، ص ۴۹۰.

۳. خبرگزاری فارس، «واجبات را انجام بده و تا می‌توانی به کار مردم برس بگو فاضل گفته»، ۱۳۹۵/۰۳/۲۶، کد خبر: ۱۳۹۵۰۳۲۶۰۰۱۱۰۴.

۴. <https://www.farsnews.ir/news/13950326001104>

۵. پرتال اندیشه برتر، «علما و خدمت به خلق»، ۱۳۹۴/۰۳/۱۰، کد خبر: ۶۶۴۶۴.

<https://btid.org/fa/news/66464>

ب) عدالت محوری

عدالت، از بزرگ‌ترین آرمان‌های انسان و از مهم‌ترین مفاهیم علوم اجتماعی است. بایستگی آن برای جامعه موجب شده است این گوهر گرانسنگ همواره به عنوان یکی از هدف‌های مهم زندگی اجتماعی بشر مطرح باشد. یکی از خواسته‌های مهم رسول اعظم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ و همه انبیا، تشکیل جامعه عدالت مدار است: «لَقَدْ أَرْسَلْنَا رُسُلَنَا بِالْبَيِّنَاتِ وَأَنْزَلْنَا مَعَهُمُ الْكِتَابَ وَالْمِيزَانَ لِيَقُومَ النَّاسُ بِالْقِسْطِ؛ ارسولان خود را با دلایل روشن فرستادیم و با آن‌ها کتاب (آسمانی) و میزان (شناسایی حق از باطل و قوانین عادلانه) نازل کردیم تا مردم به عدالت قیام کنند».^۲ نکته جالب در جمله «لِيَقُومَ النَّاسُ بِالْقِسْطِ»، این است که از خودجوشی مردم سخن می‌گوید و نمی‌فرماید که انبیا به دنبال وادار کردن انسان‌ها به اقامه قسط هستند؛ بلکه هدف این بوده است که مردم مجری قسط و عدل باشند.^۳ پیامبر اعظم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نیز از سوی خداوند مأمور به عدل شد^۴ و خود، نماد عدالت بود؛ چنانکه در زیارت‌نامه حضرت می‌خوانیم: «السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا قَائِمًا بِالْقِسْطِ؛^۵ سلام بر تو ای برپادارنده عدالت». در روایت دیگری از ایشان نقل شده است:

عَدْلُ سَاعَةٍ خَيْرٌ مِنْ عِبَادَةٍ سِتِّينَ سَنَةً قِيَامٌ لَيْلَهَا وَصِيَامٌ نَهَارُهَا وَجُؤْزُ سَاعَةٍ فِي حُكْمٍ أَشَدُّ وَ أَغْظَمُ عِنْدَ اللَّهِ مِنْ مَعَاصِي سِتِّينَ سَنَةً؛^۶ یک ساعت به عدالت رفتار کردن، بهتر از هفتاد سال عبادت است که شب‌هایش را بیدار و روزهایش را روزه‌دار باشد و یک ساعت حکم به ظلم کردن نزد خدا، از گناهان شصت سال سخت‌تر و بزرگ‌تر است.

عدالت و ظلم‌ستیزی در عرصه‌های مختلفی همچون عرصه سیاسی و اقتصادی نمود می‌یابد که در این بخش تنها به «تعامل عادلانه با فرودستان» می‌پردازیم.

تعامل عادلانه با فرودستان

یکی از عرصه‌های مهم عدالت، تعامل با فرودستان است. از این رو یکی از اقدام‌های

۱. حدید: ۲۵.

۲. «قوله تعالى: لِيَقُومَ النَّاسُ بِالْقِسْطِ ... مراده من العباد أن يقوموا بالقسط ...»؛ محمد بن عمر فخر رازی، التفسیر الکبیر، ج ۲۹، ص ۴۷۰.

۳. ناصر مکارم شیرازی، تفسیر نمونه، ج ۲۳، ص ۳۷۲.

۴. شوری: ۱۵؛ ر.ک: سید محمدحسین طباطبایی، المیزان فی تفسیر القرآن، ج ۱۸، ص ۳۳.

۵. علی بن موسی ابن طاووس، إقبال الأعمال، ج ۲، ص ۶۰۴.

۶. تاج‌الدین محمد بن محمد شعیری، جامع الأخبار، ص ۱۵۴.

مهم رسول اعظم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، تعامل عدالت‌گرایانه با قشر فرودست بود؛ چنانکه ایشان با فقیران رفتار صمیمی داشت و از آنان تجلیل می‌نمود: «مَنْ اسْتَحْفَ بِفَقِيرٍ مُسْلِمٍ فَقَدْ اسْتَحْفَ بِحَقِّ اللَّهِ... مَنْ أَكْرَمَ فَقِيرًا مُسْلِمًا لَقِيَ اللَّهَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَهُوَ عَنْهُ رَاضٍ»^۱ آگاه باشید هر کس مسلمان فقیری را تحقیر کند، خدا را تحقیر نموده است و هر کس فقیری مسلمان را تکریم کند، روز قیامت در حالی خدا را ملاقات می‌کند که از او راضی است».

امام علی عَلِيٌّ نیز در وصیت‌نامه درباره فقرا چنین سفارش کرده است: «اللَّهُ اللَّهُ فِي الْفُقَرَاءِ وَالْمَسَاكِينِ فَشَارِكُوهُمْ فِي مَعَايِشِكُمْ»^۲ از خدا بترسید، از خدا بترسید، درباره فقرا و مستمندان. پس آن‌ها را شریک زندگی خود قرار دهید».

در شرایط کنونی به دلیل مشکلات اقتصادی، برخی افراد زندگی را به سختی سپری می‌کنند. گرایش دین‌مدارانه و اقتدا به سنت نبوی صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اقتضا می‌کند حکومت و دینداران از غم و رنج هموطنان خود غافل نباشند؛ چنانکه امام علی عَلِيٌّ حمایت از محرومان را در اولویت قرار می‌داد و به مالک اشتر توصیه می‌نمود:

اللَّهُ اللَّهُ فِي الطَّبَقَةِ السُّفْلَى مِنَ الَّذِينَ لَا حِيلَةَ لَهُمْ وَالْمَسَاكِينِ وَالْمُحْتَاجِينَ وَذَوِي الْبُؤْسِ وَالزُّمْنَى فَإِنَّ فِي هَذِهِ الطَّبَقَةِ قَانِعًا وَمُعْتَرًا فَاحْفَظِ اللَّهَ مَا اسْتَحْفَظَكَ مِنْ حَقِّهِ فِيهَا»^۳ از خدا بترسید، از خدا بترسید، درباره طبقه پایین؛ آن‌ها که راه چاره ندارند؛ یعنی مستمندان و نیازمندان و از کار افتادگان. در این طبقه کسانی هستند که نیاز خود را ابراز می‌کنند و برخی نیز نیازشان را پنهان می‌سازند و باید به آن‌ها بدون درخواست بخشش کرد. بنابراین بر آنچه خداوند در مورد آنان به تو دستور داده، عمل کن.

ابوالطفیل، از اصحاب رسول خدا صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ درباره دستگیری امام علی عَلِيٌّ از بچه‌های یتیم و بی‌سرپرست می‌گوید:

روزی او را مشاهده کردم که بچه‌های یتیم و بی‌سرپرست را جمع نموده و سفره مناسبی باز کرده و غسل و سایر نیازمندی‌ها را دور هم چیده و لقمه‌های لذیذ و غسل بر دهان آنان می‌گذارد. این منظره آن‌چنان مؤثر و جالب بود که یکی از اصحابش گفت: «ای کاش! من هم یتیم بودم و این چنین، مورد الطاف علی قرار

۱. محمد بن علی صدوق، *الأمالی*، ص ۴۲۹.

۲. محمد بن یعقوب کلینی، *الکافی*، ج ۷، ص ۵۲.

۳. حسن بن علی ابن‌شعبه حرانی، *تحف العقول*، ص ۱۴۱.

می‌گرفتم.^۱

ره نیک مردان آزاده گیر
جو ایستاده‌ای، دست افتاده گیر^۲

ج) وحدت محوری

یکی از انتظارات مهم رسول خدا ﷺ، همگرایی جهان اسلام است که در قالب امت واحده و اتحاد مطرح می‌شود: «وَإِنَّ هَذِهِ أُمَّةً وَاحِدَةً وَأَنَا رَبُّكُمْ فَاتَّقُونِ»^۳ و این امت شما، امت واحدی است و من پروردگار شما هستم؛ پس از مخالفت فرمان من بپرهیزید».

آیه فوق به وحدت و یگانگی جامعه انسانی و نیز حذف هر گونه تبعیض و جدایی دعوت می‌کند. وحدت، قانون حاکم بر تمام هستی است. قطرات باران با همگرایی خود دریاها را تشکیل می‌دهند، ذرات بدن انسان با همسویی سلامت بدن را تأمین می‌کنند و جامعه الهی با تبعیت از قانون الهی، به وحدت می‌رسد. فردگرایی و غیریت‌سازی، سبب می‌شود امت واحده طعمه تفرقه‌انگیزان شوند؛ از این‌روست که قرآن همگان را به همگرایی دعوت می‌کند:

وَاعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِيعًا وَلَا تَفَرَّقُوا وَاذْكُرُوا نِعْمَةَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ إِذْ كُنْتُمْ أَعْدَاءً فَأَلَّفَ بَيْنَ قُلُوبِكُمْ فَأَصْبَحْتُمْ بِنِعْمَتِهِ إِخْوَانًا؛^۴ و همگی به ریسمان خدا [قرآن و اسلام و هر گونه وسیله وحدت]، چنگ زنید و پراکنده نشوید! و نعمت (بزرگ) خدا را بر خود، به یاد آرید که چگونه دشمن یکدیگر بودید و او میان دل‌های شما الفت ایجاد کرد و به برکتِ نعمتِ او، برادر شدید.

پیامبر اسلام ﷺ با تمسک به قرآن و استفاده از مؤلفه‌های وحدت، توانست جامعه متحد را ایجاد نماید. جان دیون پورت می‌نویسد: «محمد یک نفر عرب ساده، قبائل پراکنده کوچک و برهنه و گرسنه کشور خودش را به یک جامعه فشرده و با انضباط مبدل نمود و آن‌ها را در میان ملل روی زمین با صفات و اخلاق تازه‌ای معرفی کرد».^۵

۱. محمدباقر مجلسی، بحارالانوار، ج ۴۱، ص ۲۹.

2. <https://ganjooor.net/saadi/boostan/bab2/sh7>

۳. مؤمنون: ۵۳.

۴. آل‌عمران: ۱۰۳.

۵. ناصر مکارم شیرازی، تفسیر نمونه، ج ۳، ص ۳۱.

در مقابل اختلاف، بدترین بلایی است که ممکن است دامنگیر جهان اسلام شود؛ چنانکه خداوند می‌فرماید: «وَلَا تَنَازَعُوا فَتَفْشَلُوا وَتَذْهَبَ رِيحُكُمْ»^۱ (و کشمکش نکنید تا سست نشوید و قدرت (و شوکت) شما از میان نرود؛ زیرا نخستین اثر نزاع و اختلاف مجاهدان در برابر دشمن، سستی و ناتوانی و ضعف در مبارزه است؛ و نتیجه این سستی و فتور از میان رفتن قدرت و قوت و هیبت و عظمت شماست.^۲

۱. پیامدهای اختلاف و نزاع

امام علی علیه السلام در مذمت نزاع و درگیری فرموده است: «اکثریت همداستان شوید که دست خدا همراه جماعت است و از تفرقه پرهیز کنید که موجب آفت است. آن‌که از جمع مسلمانان به یک سو شود، بهره شیطان است؛ چنانکه گوسفند از گله درماند، نصیب گرگ بیابان است».^۳

وضع جهان اسلام و سیاست‌های خصمانه دشمنان گویای آن است که آن‌ها درصدد ایجاد اختلاف در جهان اسلام هستند. دکتر مایکل برانت،^۴ از کارشناسان برجسته دفتر شیعه‌شناسی سازمان سیا و معاون باب وود وردز،^۵ از مقامات سابق سیا می‌گوید:

پس از بررسی‌های مفصل به این نتیجه رسیدیم که برخورد مستقیم و رو در رو با تشیع، ضرر زیادی دارد و امکان پیروزی در آن کم است؛ به همین خاطر تصمیم بر آن شد که در این خصوص با رویکرد «پشت پرده» وارد عمل شویم. بر همین اساس، از اصل قدیمی انگلیسی یعنی «تفرقه بینداز و حکومت کن» بهره گرفتیم؛ یعنی به این نتیجه رسیدیم که باید بر ضد شیعه منظم و مستحکم، از رویکرد تفرقه‌افکنی استفاده کنیم. از این رو تصمیم گرفته شد که شایعه کافر بودن شیعیان گسترش پیدا کند و با تبلیغات منفی بر ضد این گروه، تشیع از دیگر جوامع اسلامی جدا شود. تصمیم گرفته شد که مطالب نفرت‌انگیز علیه شیعیان نوشته شود و افرادی

۱. انفال: ۴۶.

۲. ناصر مکارم شیرازی، تفسیر نمونه، ج ۷، ص ۱۹۵.

۳. محمد بن حسین شریف الرضی، نهج البلاغه، تصحیح صبحی صالح، ص ۱۸۴.

4. Michael Brant

5. Bob Woodward

برای این کار اجیر شوند.^۱

سید جمال‌الدین راه چاره نابسامانی‌های جهان اسلام را در همبستگی در برابر استعمارگران می‌داند و می‌گوید:

سازمان مغز و اندیشه خود را به تشخیص درد اصلی شرق و جست‌وجوی درمان آن اختصاص دادم. دریافتم که کشنده‌ترین درد شرق، جدایی افراد آن از یکدیگر و پراکندگی اندیشه‌های آنان و اختلاف‌شان بر سر اتحاد و اتحادشان در اختلاف است. پس در راه وحدت عقیده و بیدار کردن آنان در برابر خطر غربی که ایشان را فراگرفته است، دست به عمل زدم.^۲

مرحوم کاشف‌الغطا نیز در این زمینه دردمندانه می‌گوید: «راستی کدام مصیبتی اسفبارتر و دردناک‌تر از اینکه مسلمانان با دست خود، یکدیگر را نابود کنند و غافل باشند و یا خود را به نادانی بزنند که دشمنی که آنان را آلت دست خود قرار دهند».^۳ این در حالی است که جهان اسلام می‌تواند پیکره واحدی را تشکیل دهد و ملت‌های مسلمان با یکدیگر دوست باشند؛ همان‌گونه که پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله فرموده است: «اسْتَوْوَا وَلَا تُخْتَلِفُوا فَتُخْتَلَفَ قُلُوبُكُمْ»^۴ با یکدیگر (در مسائل مادی و مالی) برابر باشید، نه مختلف تا دل‌های شما با هم اختلاف پیدا نکند». همچنین حضرت فرموده است: «وَ إِنَّ الْمُسْلِمِينَ يَدٌ وَاحِدَةٌ عَلَى مَنْ سِوَاهُمْ»^۵ همانا مسلمانان مانند یک دست در برابر غیر خود متحد هستند». امام علیه السلام در این باره فرموده است: «می‌بینند که یک دولت پوشالی اسرائیل در مقابل مسلمین ایستاده که اگر مسلمین مجتمع بودند، هر کدام یک سطل آب به اسرائیل می‌ریختند؛ او را سیل می‌برد».^۶

۱. پایگاه اطلاع‌رسانی حوزه، «طرحی شوم علیه تشیع»، کد خبر: ۷۷۰۹۱.

<https://hawzah.net/fa/Magazine/View/77091/6603/2689>

۲. پایگاه بین‌المللی همکاری‌های خبری شیعه (شفقنا)، «سید جمال‌الدین اسدآبادی و ایده اتحاد اسلام»،

۱۳۹۴/۱۰/۰۷، کد خبر: ۸۶۸۱۳.

<https://fa.shafaqna.com/news/86813>

۳. سیداحمد موقفی، استراتژی وحدت در اندیشه سیاسی اسلام، ج ۲، ص ۳۷۳.

۴. مسعود بن عیسی ابن ابی‌فراس، مجموعه ورام، ج ۲، ص ۲۶۶.

۵. محمدباقر مجلسی، بحار الأنوار، ج ۲۸، ص ۱۰۴.

۶. سید روح‌الله موسوی خمینی، صحیفه امام، ج ۹، ص ۲۷۵.

۲. راه‌های ایجاد همبستگی و وحدت

اسلام برای ایجاد همبستگی در جامعه مسلمین، راه‌هایی را ارائه می‌کند که به برخی آن‌ها اشاره می‌شود:

۲/۱. پرهیز از تکفیر

متأسفانه امروزه بعضی از تندروها از میان شیعیان و اهل سنت، عقایدی را به یکدیگر نسبت می‌دهند که واقعیت ندارد و این امر موجب بسیاری از کشمکش‌های خونین شده است. این در حالی است که رسول‌خدا صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فرموده است: «الْمُسْلِمُ مَنْ سَلِمَ الْمُسْلِمُونَ مِنْ لِسَانِهِ وَيَدِهِ»^۱ مسلمان واقعی کسی است که مسلمانان دیگر از دست و زبانش در امان باشند. سید قطب نیز معتقد است در طبیعت فرد مؤمن یگانگی و همکاری وجود دارد؛ همه با هم، پشتیبان یکدیگر و مددکارند و همکاری آن‌ها در کار نیک و جلوگیری از کار ناپسند است.^۲ امام صادق عَلَيْهِ السَّلَام شیعیان را از توهین و دشنام به دیگر مسلمانان برحذر داشته و از آنان خواسته است با رفتار محبت‌آمیزی با مخالفان داشته باشند: «مَلْعُونٌ مَلْعُونٌ مَنْ رَمَى مُؤْمِنًا بِكُفْرٍ وَمَنْ رَمَى مُؤْمِنًا بِكُفْرٍ فَهُوَ كَقَتْلِهِ»^۳ ملعون است و ملعون، آن‌که به مؤمنی نسبت کفر دهد و هر که مؤمنی را به کفر متهم کند، چنان است که وی را به قتل رسانده باشد. رهبر معظم انقلاب عَلَيْهِ السَّلَام نیز این خطر را گوشزد نموده است: «مواظب باشید که دشمن در سنگر خودی جا نگیرد. مواظب باشید که شما به جای تهاجم به دشمن به خودی حمله نکنید، عالم به زمان باشید؛ یعنی دشمن و دوست و عرصه مبارزه را بشناسید».^۴

۲/۲. تعامل اجتماعی

یکی از راهکارهای ایجاد همگرایی، افزایش تعاملات و روابط دوستانه است؛ همان‌گونه که رهبران ما در گذشته این‌گونه رفتار می‌کردند. امروز نیز به برکت نظام

۱. محمد بن یعقوب کلینی، *الکافی*، ج ۲، ص ۲۳۴؛ اسماعیل بن عمر ابن کنیر دمشقی، *البدایة و النهایة*، ج ۷، ص ۲۲۷.

۲. ابراهیم حسین الشاربی (سید قطب)، *فی ظلال القرآن*، ج ۴، ص ۲۵۳.

۳. جمال‌الدین یوسف بن حاتم شامی، *الدر النظیم*، ص ۶۴۲.

۴. بیانات در دیدار مهمانان کنفرانس وحدت اسلامی، ۱/۰۵/۱۳۷۶.

مقدس جمهوری اسلامی، تعامل خوبی میان اهل سنت و شیعیان برقرار شده است. میان علمای اهل سنت و علمای شیعه رفت و آمد و دید و بازدیدهای دوستانه و عالمانه برقرار و این روند الحمدلله به نحو مطلوبی رو به افزایش است. امام صادق علیه السلام رفتار پسندیده‌ای با علمای اهل سنت داشت. مالک بن انس از محضر علمی حضرت بهره برده و گفته است: «هیچ چشمی ندیده است و هیچ گوشی نشنیده است کسی از جهت فضل، علم، عبادت و ورع برتر از جعفر صادق علیه السلام باشد».^۱ معاویه بن وهب نیز درباره رفتار امام صادق علیه السلام با اهل سنت می‌گوید:

به حضرت عرض کردم چگونه شایسته است برای ما که با قوم خود (یعنی شیعیان) و مردمانی که با ما آمیزش دارند و شیعه نیستند، رفتار کنیم؟ فرمود: «نگاه کنید به پیشوایان خود آنان که از آن‌ها پیروی کنید و هر طور آن‌ها رفتار کنند، شما نیز همان‌طور رفتار کنید. به خدا سوگند آن‌ها بیمارانشان را عیادت می‌کنند و بر سر جنازه‌هایشان حاضر گردند و در دادگاه‌ها حق آن‌ها را رعایت می‌کنند و امانت‌های آن‌ها را به آن‌ها رد کنند».^۲

۱. محمد بن علی ابن شهر آشوب، مناقب آل ابي طالب علیهم السلام، ج ۴، ص ۲۴۸.

۲. محمد بن یعقوب کلینی، الکافی، ج ۲، ص ۶۳۶.

فهرست منابع

کتاب

۱. ابن ابی فراس، مسعود بن عیسی، *مجموعه ورام*، چاپ اول قم: مکتبه فقیه، ۱۴۱۰ق.
۲. ابن شعبه حرانی، حسن بن علی، *تحف العقول*، تصحیح علی اکبر غفاری، چاپ دوم، قم: جامعه مدرسین، ۱۴۰۴ق.
۳. ابن شهر آشوب، محمد بن علی، *مناقب آل أبی طالب*، چاپ اول قم: علامه، ۱۳۷۹ق.
۴. ابن طاووس، علی بن موسی، *إقبال الأعمال*، چاپ دوم، تهران: دار الکتب الإسلامیه، ۱۴۰۹ق.
۵. ابن کثیر دمشقی، اسماعیل بن عمر، *البدایة و النهایة*، بیروت: دارالفکر، [بی تا]
۶. حر عاملی، محمد بن حسن، *وسائل الشیعة*، تصحیح مؤسسة آل البيت، چاپ اول قم: مؤسسة آل البيت، ۱۴۰۹ق.
۷. حلوانی، حسین بن محمد، *نزہة الناظر و تنبیه الخاطر*، تصحیح مدرسة الإمام المهدي، چاپ اول قم: مدرسة الإمام المهدي، ۱۴۰۸ق.
۸. شامی، جمال الدین یوسف بن حاتم، *الدر النظیم*، چاپ اول قم: جامعه مدرسین، ۱۴۲۰ق.
۹. الشرابی (سید قطب)، ابراهیم حسین، *فی ظلال القرآن*، چاپ ۳۵، بیروت: دار الشروق، ۱۴۲۵ق.
۱۰. شریف الرضی، محمد بن حسین، *نهج البلاغة*، تصحیح صبحی صالح، چاپ اول قم: هجرت، ۱۴۱۴ق.
۱۱. شعیری، تاج الدین محمد بن محمد، *جامع الأخبار*، چاپ اول نجف: مطبعة حیدریة، [بی تا].
۱۲. صدوق، محمد بن علی، *الأمالی*، تهران: کتابچی، ۱۳۷۶ش.
۱۳. طباطبایی، سید محمد حسین، *المیزان فی تفسیر القرآن*، چاپ دوم، بیروت: مؤسسة الأعلمی للمطبوعات، ۱۳۹۰ق.
۱۴. طبرسی، فضل بن حسن، *مجمع البیان فی تفسیر القرآن*، تصحیح: فضل الله یزدی طباطبایی، چاپ سوم، تهران: ناصر خسرو، ۱۳۷۲ش.

۱۵. فخر رازی، محمد بن عمر، *التفسیر الکبیر*، چاپ سوم، بیروت: دار احیاء التراث العربی، ۱۴۲۰ق.
۱۶. کلینی، محمد بن یعقوب، *الکافی*، تصحیح غفاری علی اکبر و آخوندی، محمد، چاپ چهارم، تهران: دار الکتب الإسلامیة، ۱۴۰۷ق .
۱۷. مجلسی، محمدباقر، *بحار الأنوار*، چاپ دوم، بیروت: دار احیاء التراث العربی، ۱۴۰۳ق.
۱۸. مکارم شیرازی، ناصر مکارم، *تفسیر نمونه*، چاپ دهم، تهران: دارالکتب الإسلامیة، ۱۳۷۱ش.
۱۹. موثقی، سیداحمد، *استراتژی وحدت در اندیشه سیاسی اسلام*، چاپ اول، قم: بوستان کتاب، ۱۳۷۲ش.
۲۰. موسوی سبزواری، سید عبدالعلی، *مواهب الرحمن فی تفسیر القرآن*، [بی جا]: سماحه آیت الله العظمی السبزواری، ۱۴۰۹ق
۲۱. موسوی خمینی، سید روح الله، *صحیفه امام*، تهران: مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی علیه السلام، ۱۳۸۹ش.

پایگاه‌ها

۱. پایگاه اطلاع رسانی حوزه، «طرحی شوم علیه تشیع»، کد خبر: ۱۷۰۹۱.
۲. پایگاه اطلاع رسانی و دفتر حفظ و نشر آثار آیت الله العظمی سید علی خامنه‌ای دامنه‌ای.
۳. پایگاه بین المللی همکاری‌های خبری شیعه (شفقنا)، «سید جمال‌الدین اسدآبادی و ایده اتحاد اسلام»، ۱۳۹۴/۱۰/۰۷، کد خبر: ۸۶۸۱۳
۴. پایگاه خبری تحلیلی شهدای ایران، «کمک امام خمینی علیه السلام به همسر در کار منزل و بچه‌داری»، ۱۳۹۶/۱۱/۱۹، کد خبر: ۱۶۱۳۸۹.
۵. پرتال اندیشه برتر، «علما و خدمت به خلق»، ۱۳۹۴/۰۳/۱۰، کد خبر: ۶۶۴۶۴.
۶. خبرگزاری فارس، «واجبات را انجام بده و تا می‌توانی به کار مردم برس بگو فاضل گفته»، ۱۳۹۵/۰۳/۲۶، کد خبر: ۱۳۹۵۰۳۲۶۰۰۱۱۰۴.